

آثار دنیوی و اخروی کسب رزق حلال در آیات قرآن

نویسندگان	وابستگی سازمانی
ربابه یادگار *	دانش آموخته سطح ۲، حوزه علمیه خواهران، نجمه خاتون (س) ری، ایران
اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله	پژوهشی
صفحه	۴۸ - ۵۶
دوره ۱، شماره ۲ (شماره پیاپی ۲)	
اطلاعات نویسنده مسئول	
نویسنده مسئول	ربابه یادگار
کد ارکید	
تلفن	۰۹۳۰۰۴۰۳۱۷۶
ایمیل	robabehyadegar@gmail.com
سابقه مقاله	
تاریخ دریافت	۱۴۰۵/۰۱/۰۷
تاریخ ویرایش	۱۴۰۵/۰۱/۰۸
تاریخ پذیرش	۱۴۰۵/۰۱/۲۰
تاریخ انتشار	۱۴۰۵/۰۲/۰۱
روش پژوهش	توصیفی تحلیلی
واژگان کلیدی	رزق حلال، آثار دنیوی، آثار اخروی
توضیحات	
کلیه حقوق این مقاله متعلق به نویسندگان می باشد.	
خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد و تغییر جزئی را با ذکر منبع آن دارند.	
نحوه استناد	یادگار، ربابه (۱۴۰۵)، «آثار دنیوی و اخروی کسب رزق حلال در آیات قرآن»، ماهنامه علمی فقه، حقوق و مطالعات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲، شماره پیاپی ۲، (اردیبهشت ۱۴۰۵)، صفحات ۴۸ - ۵۶
دهی	

The Worldly & Hereafter Effects of Earning Halal Sustenance in the Verses of the Quran

Authors		Organizational Affiliation
Robabeh Yadegar*		Level 2 graduate, Sisters' Seminary, Najmeh Khatoon (S) Rey, Iran
Article Information		Abstract
Article Type	Research	In Islam, “halal sustenance” refers to providing one’s livelihood through lawful means that align with divine instructions. The Holy Quran repeatedly emphasizes the importance of this concept presenting it not merely as a tool for meeting material needs but as a key factor in bringing blessings to life and drawing closer to God. Earning a halal living is a fundamental condition for improving an individual’s and society’s status, paving the way for positive worldly and otherworldly effects. This study, employing a descriptive-analytical approach and relying on Quranic sources, reputable commentaries, and traditions from the Ahl al-Bayt (peace be upon them), examines the consequences associated with halal sustenance. In the worldly dimension, the results indicate that halal sustenance ensures improved economic and psychological well-being by enhancing wealth blessings, physical and mental health, and inner peace. In the otherworldly dimension, this research explains that seeking halal sustenance protects individuals from divine punishment and lays the groundwork for attaining great rewards in the Hereafter. Ultimately, adhering to the principles of halal sustenance not only strengthens faith and piety in one’s current life but also smooths the path toward eternal happiness. This study demonstrates that halal sustenance is a comprehensive solution for human elevation in both worlds.
Pages	48 - 56	
Volume 1, Issue 2, Two Consecutive Issue		
Corresponding Author’s Info		
Corresponding Author’s	Robabeh Yadegar	
ORCID	0000-0000-0000-0000	
Tell	09300403176	
Email	robabehyadegar@gmail.com	
Article History		
Received	2026/03/27	
Revised	2026/03/28	
Accepted	2026/04/09	
Published Online	2026/04/21	
Research Method	Descriptive Analytical	
Keywords		Halal Sustenance, Worldly Achievements, Hereafter Achievements
Description		
All rights to this article belong to the authors.		
Readers of this magazine are permitted to distribute, recombine, and modify the material with due acknowledgement of the source.		
How to Cite This Article	Yadegar, Robabeh (2026), “The Worldly & Hereafter Effects of Earning Halal Sustenance in the Verses of the Quran”, Monthly Scientific Journal of Jurisprudence, Law and Modern Social Studies, Volume 1, Issue 2, Two Consecutive Issue (May 2026), pp. 48 – 56	

۱: مقدمه

رزق حلال از مفاهیم بنیادین در آموزه‌های اسلامی است که هم با زندگی مادی انسان پیوند دارد و هم با سرنوشت معنوی و اخروی او مرتبط است. انسان برای ادامه زندگی نیازمند تأمین معاش، خوراک، پوشاک و سایر نیازهای ضروری است؛ اما در نگاه قرآن کریم، تأمین این نیازها تنها به اصل کسب درآمد محدود نمی‌شود، بلکه چگونگی به دست آوردن آن نیز اهمیت فراوان دارد. از دیدگاه قرآن، روزی باید «حلال» و «طیب» باشد؛ یعنی از راه‌های مشروع، پاک و مورد رضایت خداوند به دست آید. بر این اساس، کسب‌هایی که بر پایه ظلم، ربا، فریب، کم‌فروشی، غصب، خیانت و تجاوز به حقوق دیگران باشد، از دایره رزق حلال خارج است. از سوی دیگر، رزق حلال آثار گسترده‌ای در زندگی انسان دارد و می‌تواند در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی تأثیرگذار باشد. در بعد دنیوی، کسب روزی حلال موجب برکت در مال، آرامش روان، سلامت روح، استحکام خانواده و اعتماد اجتماعی می‌شود. جامعه‌ای که افراد آن در کسب درآمد، حدود الهی را رعایت کنند، از بسیاری آسیب‌ها مانند فساد اقتصادی، بی‌عدالتی، فقر ناشی از تبعیض و بی‌اعتمادی عمومی دور خواهد شد. در مقابل، گسترش درآمدهای حرام، زمینه‌ساز نابسامانی‌های اخلاقی، فروپاشی روابط انسانی و دوری از ارزش‌های الهی است. در بعد اخروی نیز قرآن کریم، انسان را نسبت به مسئولیت اعمال و اموال خود آگاه می‌سازد و تأکید می‌کند که هر فرد در برابر راه کسب و مصرف دارایی خویش پاسخگو خواهد بود. بنابراین، بررسی آثار دنیوی و اخروی رزق حلال در آیات قرآن، می‌تواند نقش مهمی در شناخت سبک زندگی اسلامی و اصلاح رفتارهای اقتصادی مسلمانان داشته باشد. پرداختن به موضوع رزق حلال از آن جهت اهمیت دارد که زندگی انسان به طور مستقیم با مسئله معاش و کسب درآمد پیوند خورده است. در شرایطی که برخی مشکلات اقتصادی، انسان را در معرض کسب‌های نادرست و غیرشرعی قرار می‌دهد، تبیین جایگاه رزق حلال بر اساس آیات قرآن می‌تواند راهنمایی مهم برای اصلاح رفتار فردی و اجتماعی باشد. از این رو، بررسی این موضوع ضرورتی دینی، اخلاقی و اجتماعی دارد. این پژوهش در صدد پاسخگویی به این سوال اصلی است که آثار دنیوی و اخروی کسب رزق حلال در آیات قرآن کدامند؟

۲: مفهوم و ویژگی‌های رزق حلال

رزق حلال از مفاهیم کلیدی در قرآن کریم و آموزه‌های اسلامی است. قرآن در آیات مختلف بر اهمیت خوردن رزق حلال تأکید کرده و از مسلمانان خواسته است که از منابع پاکیزه و مشروع روزی خود را به دست آورند. در سوره بقره آمده است: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا»؛ ای مردم، از آنچه در زمین است، حلال و پاکیزه بخورید. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۲: ۱۲۳) این آیه بر این نکته تأکید دارد که انسان باید در کسب رزق خود به‌طور دقیق به دستورات الهی عمل کند. همچنین در سوره مائده آمده است: «وَتَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْأَثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السَّخْتِ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ»؛ و بسیاری از آنان را می‌بینی که در گناه و تجاوز و خوردن مال حرام شتاب می‌کنند؛ چه بد است آنچه انجام می‌دهند (قرآنی، ۱۳۹۰: ۲۵۸) این آیه نه تنها خوردن مال حلال را واجب می‌داند، بلکه خوردن مال حرام را نکوهش می‌کند و نسبت به آن هشدار می‌دهد. در بسیاری از روایات نیز رزق حلال به عنوان یکی از امور اساسی در زندگی مسلمانان معرفی شده است. امام علی (ع) در یکی از روایات خود می‌فرماید: «کسی که از راه حلال مالی به دست آورد و در راه خیر مصرف کند، پادشاه او نزد خداوند محفوظ است» (مجلسی، ۱۹۸۲: ۴۰). این روایات تأکید دارند که مال حلال، نه تنها موجب رضایت خداوند می‌شود، بلکه باعث برکت در زندگی انسان نیز می‌گردد. یکی دیگر از ویژگی‌های رزق حلال برکت آن است. امام صادق (ع) در این باره می‌فرماید: «کسی که از راه حلال مالی به دست آورد، خداوند رزق او را افزایش می‌دهد» (کلینی، ۱۳۹۲: ۷۱). برکت در رزق، افزونگی و رشد آن در زندگی انسان را موجب می‌شود. در نهایت، کسب رزق حلال نه تنها موجب برکت در زندگی فردی می‌شود، بلکه تأثیرات اجتماعی بسیاری نیز دارد. رزق حلال موجب تأمین نیازهای مادی انسان به‌صورت مشروع و اخلاقی می‌شود و از وابستگی به دیگران بی‌نیاز می‌کند، از این رو، کسب روزی حلال نه تنها به فرد بلکه به جامعه نیز فایده می‌رساند.

۳: آثار دنیوی رزق حلال

رزق حلال از جمله مفاهیم مهم در اسلام است که تأثیرات عمیقی بر زندگی انسان دارد که در ذیل به برخی از آثار دنیوی رزق حلال پرداخته می‌شود:

۳-۱: رشد و توسعه اقتصادی فرد و جامعه

رزق حلال، با وجود داشتن برکت، از دیدگاه اسلامی در رشد و توسعه اقتصادی فرد و جامعه نقش حیاتی دارد. در قرآن کریم، خداوند می‌فرماید: «مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَتَتْ نَبْثَ سَبْعِ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سَنَابِلَةٍ مِائَةٌ» (سوره بقره: آیه ۲۶۱) مثل کسانی که اموال خود را در راه خدا می‌دهند، مانند دانه‌ای است که هفت خوشه می‌دهد، در هر خوشه‌ای صد دانه است. این آیه به وضوح به برکت رزق حلال اشاره دارد و نشان می‌دهد که کسی که مال خود را در مسیر درست و مشروع مصرف کند، نه تنها برکت در مال خود می‌بیند بلکه رشد و توسعه اقتصادی هم در پی خواهد داشت. به عبارت دیگر، مال حلال و مشروع باعث افزایش بهره‌وری و رشد اقتصادی فرد می‌شود. این آیه بر اساس یک اصل اساسی اقتصادی عمل می‌کند: سرمایه‌گذاری در مسیرهای صحیح و مشروع باعث چند برابر شدن سرمایه می‌شود. در زندگی فردی، کسی که از رزق حلال استفاده می‌کند، به طور طبیعی در زندگی خود بهره‌مندی بیشتری خواهد داشت. به عبارت دیگر، سرمایه‌گذاری درست و اقتصادی که در راه‌های مشروع باشد، از نگاه اسلامی موجب افزایش بهره‌وری و برکت در زندگی می‌شود. «رزق حلال» بر اساس این آیه، هم در زندگی فردی و هم در جامعه اثرات مثبتی خواهد داشت (طباطبائی، ۱۳۹۳: ۴۵۴).

۳-۲: اثرات رزق حلال بر سلامت جسمی و روانی فرد

در قرآن کریم، بر اهمیت کسب رزق حلال تأکید فراوانی شده است. یکی از آیات مهم که به این موضوع پرداخته، این آیه است: «وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعِيشَ وَمَنْ كَسَبَتْكُمْ لَهٗ بَرَزَقِينَ» (سوره حجر: آیه ۲۹)، که اشاره دارد به روزی‌های حلال و پاک که برای انسان‌ها فراهم می‌شود. این آیه به طور مستقیم از تأثیرات مثبت رزق حلال بر سلامت فردی، جسمی و روانی اشاره دارد. در ادامه، اثرات رزق حلال بر سلامت جسمی و روانی انسان مورد بررسی قرار خواهد گرفت و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی و تقویت روحیه فردی توضیح داده می‌شود. خداوند در قرآن کریم بر رزق حلال به عنوان یک عامل تأثیرگذار در سلامت جسمی تأکید می‌کند. استفاده از مواد غذایی حلال و به دست آوردن روزی به روش‌های سالم، نه تنها سبب برکت در زندگی فردی می‌شود بلکه بر سلامت جسمانی نیز تأثیرات عمیقی دارد. رزق حلال معمولاً با تلاش، شفافیت، صداقت و درستی به دست می‌آید، در حالی که کسب درآمد از راه‌های حرام مانند ربا، دزدی یا تقلب می‌تواند تأثیرات منفی بر سلامت جسمی فرد بگذارد. افرادی که از طریق شغل‌های حلال و کارهای شرافتمندانه به کسب درآمد می‌پردازند، سطح استرس کمتری دارند و بدن آنها کمتر در معرض بیماری‌های روانی و جسمی قرار می‌گیرد (جمالی، ۱۴۰۰: ۱۳۴). راز سلامت روانی در اسلام، به ویژه در آیات قرآن، به ارتباط مستقیم با رزق حلال و پاک اشاره دارد. در حقیقت، آرامش روحی و روانی انسان‌ها به میزان زیادی به نوع روزی‌ای که به دست می‌آورند، بستگی دارد. کسب رزق از راه‌های مشروع و صحیح نه تنها برای سلامت جسمانی، بلکه برای سلامت روانی نیز ضروری است. افرادی که به طور پیوسته در جست‌وجوی درآمد حلال هستند، احساس عزت نفس بیشتری دارند و از نظر روانی قوی‌تر هستند. در مقابل، کسانی که درآمد خود را از راه‌های غیراخلاقی و حرام به دست می‌آورند، معمولاً از اضطراب، افسردگی و احساس گناه رنج می‌برند. اسلام به مسلمانان توصیه می‌کند که در تمام فعالیت‌های اقتصادی خود صداقت و پاک‌دستی را رعایت کنند. این توصیه‌ها باعث می‌شود که افراد احساس رضایت از خود داشته باشند و از فشارهای روانی کمتری رنج ببرند (زارعی، ۱۳۹۸: ۹۰). افرادی که به صورت حلال روزی خود را کسب می‌کنند، معمولاً اضطراب کمتری دارند و در مواجهه با چالش‌های زندگی قادر به حفظ تعادل روانی خود هستند. به عبارت دیگر، رزق حلال به طور غیرمستقیم موجب کاهش فشارهای روانی و بهبود کیفیت زندگی

می‌شود. همچنین، ارتباط میان کسب رزق حلال و احساس برکت در زندگی، از نظر روانی تأثیرات مثبتی دارد. افراد در این شرایط احساس می‌کنند که کارهایشان تحت نظر خداوند است و این عامل به آنها احساس امنیت و آرامش روانی می‌دهد (فروغی، ۱۳۹۷: ۱۱).

۳-۳: تأثیرات رزق حلال بر ایجاد آرامش و رضایت در زندگی فرد

رزق حلال در فرهنگ اسلامی نه تنها از نظر مادی و اقتصادی اهمیت دارد، بلکه به‌طور عمیق بر ابعاد روحی و روانی زندگی فرد تأثیرگذار است. در قرآن کریم، بر لزوم کسب روزی از منابع حلال تأکید فراوانی شده است و آیات مختلفی به‌طور غیرمستقیم بر اثرات مثبت رزق حلال در ایجاد آرامش درونی، رضایت از زندگی و آرامش روانی فرد اشاره دارند. این تأثیرات به‌ویژه در زمان‌هایی که فرد در جست‌وجوی شادی و رضایت درونی است، برجسته‌تر می‌شود. آرامش روانی یکی از اساسی‌ترین نیازهای انسانی است که به‌طور مستقیم با نوع زندگی فرد و منابع درآمد او ارتباط دارد. زمانی که فرد از طریق شغلی حلال و مطابق با اصول اخلاقی روزی خود را به دست می‌آورد، احساس اطمینان و آرامش بیشتری دارد. در واقع، کسب رزق حلال موجب کاهش استرس‌های روانی و اضطراب‌های ناشی از نگرانی‌های مالی می‌شود. رزق حلال به معنای استفاده از منابع پاک و مشروع، فرد را از درگیری‌های اخلاقی و گناه‌آلودی دور نگه می‌دارد. این نوع از درآمد، به‌خودی‌خود آرامش درونی ایجاد می‌کند زیرا فرد با وجدان آسوده‌تری زندگی می‌کند و هیچ‌گونه احساس گناه یا اضطراب ناشی از روش‌های غیرشرعی کسب درآمد را تجربه نمی‌کند. قرآن کریم می‌فرماید: «لَا تَبْتَغُواْ صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى» (سوره بقره: آیه ۲۶۴)، که نشان‌دهنده اهمیت پاک‌دستی و صداقت در کسب روزی است. این آیه تأکید دارد که برای رسیدن به آرامش روانی، کسب روزی باید از طریق راه‌های حلال و بدون آزار به دیگران صورت گیرد (حسینی، ۱۴۰۱: ۱۴۲). بر اساس تحقیقات روان‌شناختی، افراد که در پی کسب درآمد حلال هستند، در مقایسه با افرادی که از راه‌های غیراخلاقی کسب درآمد می‌کنند، کمتر دچار اضطراب و فشارهای روانی می‌شوند. این افراد به‌طور معمول احساس رضایت بیشتری از زندگی دارند و در برابر مشکلات و چالش‌ها با قدرت بیشتری مقابله می‌کنند (زاهدی، ۱۳۹۹: ۵۶). وقتی فرد در کنار خانواده و دوستان خود از رزق حلال بهره می‌برد، این تأثیرات مثبت به سایر جنبه‌های زندگی او نیز منتقل می‌شود. اسلام در این زمینه به مسلمانان توصیه می‌کند که همیشه به رزق حلال توجه داشته باشند تا از برکات آن در زندگی فردی و اجتماعی بهره‌مند شوند (رضا، ۱۴۰۰: ۸۴). کسب روزی حلال موجب افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در فرد می‌شود. افرادی که از طریق روش‌های حلال و شرافتمندانه درآمد به‌دست می‌آورند، معمولاً خود را با ارزش‌تر می‌دانند و احساس می‌کنند که زندگی خود را در مسیری درست و بر اساس اصول اخلاقی پیش می‌برند. این احساس باعث افزایش اعتماد به نفس آنها می‌شود و در نتیجه، می‌توانند با مشکلات زندگی بهتر مقابله کنند. اسلام به مسلمانان توصیه می‌کند که به‌دنبال کسب روزی حلال باشند، زیرا این موضوع باعث می‌شود که فرد به‌طور غیرمستقیم احساس توانمندی و اعتماد به نفس بیشتری پیدا کند. فردی که از طریق حلال روزی کسب می‌کند، از نظر روانی کمتر دچار احساس شکست یا عدم توانایی می‌شود. کسب رزق حلال نه تنها بر ابعاد مادی زندگی تأثیر می‌گذارد، بلکه باعث تقویت جنبه‌های معنوی فرد نیز می‌شود (قاسمی، ۱۳۹۷: ۷۴).

۳-۴: نقش رزق حلال در تقویت روابط اجتماعی و کاهش تنش‌های اجتماعی

رزق حلال نه تنها بر سلامت فردی تأثیرگذار است، بلکه یکی از عوامل کلیدی در تقویت همبستگی اجتماعی و کاهش تنش‌ها در جوامع انسانی به شمار می‌آید. وقتی افراد جامعه از طریق شرافتمندانه و از راه‌های مشروع روزی خود را به دست می‌آورند، به‌طور غیرمستقیم به تقویت روابط اجتماعی و همبستگی اجتماعی می‌پردازند. این امر نه تنها موجب کاهش تنش‌های اجتماعی و اقتصادی می‌شود بلکه به ایجاد فضایی از اعتماد و احترام متقابل میان افراد جامعه نیز کمک می‌کند. یکی از مهم‌ترین جنبه‌های اثرگذاری رزق حلال بر روابط اجتماعی، ایجاد اعتماد در میان افراد است. وقتی که مردم از راه‌های حلال و مشروع درآمد خود را به‌دست می‌آورند، پایه‌های روابط اجتماعی‌شان بر صداقت و شفافیت استوار می‌شود. در این شرایط، افراد به‌راحتی می‌توانند به یکدیگر اعتماد کنند و روابط خود را بر اساس اصول اخلاقی و دینی برقرار کنند. اعتماد، به‌عنوان یکی از ارکان اساسی در روابط اجتماعی، موجب کاهش تنش‌ها و ایجاد همبستگی میان اعضای جامعه می‌شود. یکی از مهم‌ترین منابع

تنش‌های اجتماعی، مشکلات اقتصادی است. فقر و نابرابری‌های اقتصادی می‌تواند به شکاف‌های اجتماعی منجر شود و باعث بروز تنش‌هایی میان افراد و گروه‌های مختلف جامعه گردد. اما وقتی افراد از راه‌های حلال و مشروع روزی خود را به‌دست می‌آورند، علاوه بر اینکه احساس امنیت مالی پیدا می‌کنند، فشارهای اقتصادی نیز کاهش می‌یابد و از این طریق تنش‌های ناشی از نابرابری‌های اقتصادی کمتر می‌شود. (یوسف‌زاده، ۱۴۰۰: ۶۴). کسب رزق حلال موجب می‌شود که فرد احساس مسئولیت بیشتری نسبت به جامعه و اعضای آن پیدا کند و از این طریق به کاهش فاصله‌ها و تنش‌های اجتماعی کمک کند. اسلام به مسلمانان توصیه کرده است که همواره به‌دنبال کسب رزق حلال باشند تا از آسیب‌های اجتماعی و اخلاقی به‌دور بمانند و بر این اساس جامعه‌ای اخلاق‌مدار و همبسته شکل گیرد. در قرآن کریم، خداوند به‌طور مکرر تأکید کرده است که رزق حلال نه تنها بر روح و جسم فرد تأثیر می‌گذارد، بلکه بر روابط اجتماعی و حتی روابط خانوادگی نیز تأثیرات مثبتی دارد (رستمی، ۱۳۹۸: ۱۱۲).

۴: آثار اخروی رزق حلال

در آموزه‌های اسلامی، رزق حلال یکی از اصول اساسی در زندگی فردی و اجتماعی است که نه‌تنها اثرات دنیوی دارد بلکه آثار اخروی نیز به‌دنبال خواهد داشت. یکی از مهم‌ترین این آثار، نجات از عذاب الهی است. در قرآن کریم و روایات اهل بیت (علیهم‌السلام)، بر اهمیت کسب رزق حلال تأکید شده است و از این‌رو، مؤمنان به‌طور جدی باید تلاش کنند تا از راه‌های حلال روزی خود را به‌دست آورند. در ذیل، تأثیرات اخروی رزق حلال به‌ویژه نجات از عذاب الهی با استناد به آیات قرآن و روایات اسلامی بررسی می‌شود.

۴-۱: رزق حلال و مصونیت از عذاب الهی

یکی از نکات مهم در قرآن کریم این است که رزق حلال می‌تواند باعث نجات انسان‌ها از عذاب‌های الهی شود. در قرآن آمده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا» (سوره نساء: آیه ۱۳۶). این آیه به‌طور تلویحی به اهمیت ایمان و صداقت در زندگی اشاره دارد که از جمله مهم‌ترین اصول آن، کسب رزق حلال است. این موضوع نشان می‌دهد که فردی که از راه‌های مشروع و حلال درآمد خود را به‌دست می‌آورد، از عذاب‌های الهی در امان خواهد بود (محمودی، ۱۳۹۸: ۷۸). کسب رزق حلال موجب ایجاد تقوا و پرهیز از گناهان می‌شود و این امر باعث جلب رضایت خداوند و در نتیجه، نجات از عذاب‌های الهی در دنیا و آخرت می‌گردد. در حقیقت، افرادی که از طریق کسب روزی حلال به تأمین نیازهای خود پرداخته و از راه‌های حرام دوری می‌کنند، در پیشگاه الهی جایگاهی ویژه دارند و از عذاب‌های آخرتی در امان خواهند بود (قاضی‌زاده، ۱۴۰۰: ۱۵۶). در حدیثی از پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وسلم) آمده است که: «کسی که رزق حلال به‌دست آورد، از گناه دوری می‌کند و در قیامت از عذاب الهی در امان خواهد بود» (حلی، ۱۳۸۵: ۱۱۲). این حدیث به‌وضوح نشان می‌دهد که ارتباطی مستقیم بین کسب رزق حلال و دوری از گناه وجود دارد. گناهان مختلفی در نتیجه کسب درآمد از راه‌های غیرمشروع ایجاد می‌شود و این گناهان به‌طور مستقیم باعث عذاب در دنیا و آخرت خواهند شد. از این‌رو، رعایت اصول اسلامی در کسب رزق حلال می‌تواند فرد را از این آفات دور کند و در نتیجه او را از عذاب‌های الهی نجات دهد (جلالی، ۱۳۹۷: ۴۵).

۴-۲: پاداش در قیامت: بررسی آیات قرآن و رزق حلال

در قرآن کریم، توجه ویژه‌ای به کسب روزی حلال و تأثیر آن بر زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها شده است. رزق حلال نه‌تنها آثار دنیوی فراوانی دارد بلکه به‌ویژه در قیامت، پاداش‌های ویژه‌ای برای کسانی که در زندگی خود به آن توجه دارند، وعده داده شده است. کسب روزی حلال و توجه به این مسئله در قرآن و روایات اسلامی بسیار مورد تأکید قرار گرفته است. خداوند در قرآن کریم، افرادی را که از رزق حلال بهره‌مند می‌شوند، برگزیده و برای آنان پاداش‌هایی ویژه در قیامت پیش‌بینی کرده است (شریعتی، ۱۳۹۸: ۵۸). کسانی که در زندگی خود با رعایت اصول حلال به تأمین نیازهای خود می‌پردازند و در پی کسب روزی از راه‌های مشروع هستند، در قیامت از لطف و رحمت خداوند برخوردار خواهند شد. از جمله این پاداش‌ها، می‌توان به حفظ سلامت روحی و جسمی، برکت در زندگی، و در نهایت ورود به بهشت اشاره کرد. خداوند در قرآن کریم به مؤمنان

و عده داده است که کسانی که در دنیا بر اساس تقوا و رعایت رزق حلال زندگی کنند، در آخرت در جایگاه‌های بلند قرار خواهند گرفت (موجد، ۱۳۹۷: ۷۳). یکی از آثار ویژه رزق حلال در قیامت، بهره‌مندی از شفاعت پیامبران و اولیا است. در قرآن کریم و روایات اسلامی آمده است که کسانی که در دنیا از رزق حلال استفاده کرده‌اند، در قیامت مشمول شفاعت پیامبران و ائمه معصومین (علیهم‌السلام) قرار خواهند گرفت. پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وسلم) در یکی از احادیث خود فرموده‌اند: «کسی که رزق حلال به‌دست آورد و آن را در راه خدا مصرف کند، در قیامت از شفاعت من بهره‌مند خواهد شد». (حرعاملی، ۱۳۸۵: ۱۲۳). این حدیث نشان می‌دهد که شفاعت پیامبران و اولیا به‌ویژه برای کسانی است که در دنیای خود به اصول اسلامی پایبند بوده و در زمینه کسب روزی از راه‌های حلال عمل کرده‌اند. شفاعت در قیامت یک نعمت الهی است که به‌واسطه آن، گناهان افراد بخشیده می‌شود و آنها از عذاب الهی رهایی می‌یابند. بنابراین، رزق حلال نه‌تنها موجب برکت در زندگی دنیوی می‌شود بلکه در آخرت نیز موجب برخورداری از شفاعت پیامبران و اولیا خواهد بود.

۴-۳: پاکیزگی و برکت در زندگی از طریق رزق حلال

رزق حلال یکی از اصول اساسی در آموزه‌های اسلامی است که نه تنها بر جنبه‌های دنیوی زندگی انسان تأثیر می‌گذارد بلکه در آخرت نیز آثار عظیمی دارد. در قرآن کریم و روایات اهل بیت (ع) تأکید فراوانی بر کسب روزی از طریق راه‌های حلال شده است. این آموزه‌ها نشان می‌دهند که کسب روزی حلال موجب برکت در زندگی فردی و خانوادگی می‌شود و آرامش و رفاه را برای فرد به ارمغان می‌آورد. برکت به معنای افزایش و فراوانی است، به طوری که چیزی نه تنها به میزان خود بلکه به شکلی افزایشی در زندگی فرد و جامعه تأثیر می‌گذارد. بر اساس آموزه‌های اسلامی، رزق حلال به معنای نوعی روزی است که از راه‌های مشروع و مطابق با دستورات شرع کسب شود و بر زندگی فرد برکت می‌افکند. این برکت نه تنها در افزایش میزان روزی بلکه در آرامش روانی، عزت نفس، و رفاه خانوادگی نیز نمود می‌یابد. در قرآن کریم آمده است که خداوند روزی را به مقدار مشخصی برای هر شخص مقدر کرده است، اما برکت در رزق حلال باعث می‌شود که آن روزی به صورت بهینه در زندگی فرد استفاده شود. یکی از مهم‌ترین آثار کسب روزی حلال، آرامش و سکونتی است که در دل انسان ایجاد می‌کند. انسان زمانی که می‌داند درآمدش از راه‌های حلال به دست آمده است، از هر گونه اضطراب و نگرانی در مورد حلال بودن آن رهایی می‌یابد. این احساس امنیت و اعتماد به نفس باعث می‌شود فرد بتواند در مسیر زندگی با آسودگی خاطر بیشتری پیش برود. در این راستا، امام علی (ع) می‌فرماید: «کسی که از راه حلال روزی می‌برد، دلش در آرامش است». (نهج البلاغه، خطبه ۱۴۷) به عبارت دیگر، پاکیزگی در کسب روزی موجب طمأنینه در دل و زندگی فرد می‌شود. برکت رزق حلال تنها به فرد محدود نمی‌شود، بلکه به خانواده نیز انتقال می‌یابد. در خانواده‌هایی که تأمین مالی از راه‌های حلال است، روابط اعضای خانواده بیشتر بر اساس محبت، تفاهم، و سلامت اخلاقی استوار می‌شود. برکت در رزق باعث می‌شود که خیر و برکت در زندگی خانوادگی جریان یابد، در حالی که کسب روزی از راه‌های غیر حلال می‌تواند به بروز مشکلات اقتصادی و اجتماعی، اختلافات خانوادگی، و نابسامانی‌های اخلاقی منجر شود. در حدیثی از پیامبر اسلام (ص) آمده است: «خداوند رزق حلال را برکت می‌دهد و از رزق حرام برکت نمی‌بخشد» (حرعاملی، ۱۳۸۵: ۱۹۸). بنابراین، کسب روزی حلال از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و تأثیرات آن به طور مستقیم به زندگی خانوادگی بازمی‌گردد. اسلام علاوه بر تأکید بر حلال بودن درآمد، به اهمیت کیفیت و نحوه مصرف آن نیز پرداخته است. از نظر دینی، رزق حلال تنها زمانی برکت خواهد داشت که به درستی مصرف شود و در راستای اهداف الهی و اجتماعی قرار گیرد. در این زمینه، امام صادق (ع) می‌فرماید: «هرگاه انسان رزق حلال را به درستی مصرف کند، خداوند برکت آن را در زندگی‌اش می‌افزاید». (کلینی، ۱۳۹۲: ۱۰۶)

۵: نتیجه‌گیری

در پایان، با توجه به بررسی آثار دنیوی و اخروی رزق حلال، می‌توان گفت که رزق حلال در اسلام نه‌تنها به‌عنوان یک اصل اقتصادی و اجتماعی مهم، بلکه به‌عنوان یکی از پایه‌های معنوی و اخلاقی زندگی انسان‌ها مطرح است. آثار دنیوی رزق حلال شامل برکت در مال و زندگی، افزایش آرامش روانی، تقویت روابط اجتماعی و بهبود وضعیت اقتصادی فرد و جامعه است. زمانی که فرد از طریق راه‌های حلال کسب روزی می‌کند،

علاوه بر تأمین نیازهای مادی، از نگرانی‌ها و اضطراب‌هایی که ممکن است ناشی از درآمدهای حرام باشد، رهایی می‌یابد. این وضعیت موجب تقویت روحیه فردی و احساس امنیت روانی می‌شود. در کنار آن، کار حلال باعث ایجاد محیطی سالم و بی‌تنش در جامعه می‌شود که در آن مردم به‌جای درگیر شدن با فساد و تقلب، به کار و تلاش مشروع می‌پردازند و این امر موجب رشد و شکوفایی اقتصادی می‌شود. از نظر اخروی نیز، آثار رزق حلال بسیار عظیم و پربرکت است. در قرآن کریم و روایات اسلامی، وعده‌هایی برای کسانی که از راه حلال رزق خود را تأمین می‌کنند، ذکر شده است. این افراد از عذاب الهی در امان خواهند بود و در روز قیامت مشمول رحمت و پاداش‌های الهی خواهند بود. در کنار این، رزق حلال به تقویت ایمان و تقوی فرد کمک می‌کند و موجب می‌شود که انسان‌ها در مسیر الهی قرار گیرند. کسب روزی حلال همچنین با تقویت روحیه صداقت و امانتداری در فرد، او را از گناهیانی چون ربا، رشوه و دزدی باز می‌دارد و به یک زندگی پاک و معنوی هدایت می‌کند. بنابراین، دعوت به پیروی از دستورات قرآن و سنت در زمینه کسب رزق حلال و رعایت اصول شرعی در زندگی روزمره، امری ضروری است. هر مسلمان باید به‌طور جدی به اهمیت کسب رزق حلال توجه کند و تمام تلاش خود را در جهت دوری از راه‌های حرام، مانند ربا، رشوه و دزدی، به کار گیرد. کسب مال از طریق تلاش مشروع نه تنها باعث تأمین معیشت فرد می‌شود، بلکه به ارتقای اخلاقی و معنوی او نیز کمک می‌کند. در نهایت، اسلام به‌عنوان دین کامل و جامع، تأکید دارد که در تمامی ابعاد زندگی، از جمله کسب و کار، باید با رعایت اصول الهی و اسلامی عمل کرد تا فرد در دنیا و آخرت به سعادت و آرامش برسد.

منابع

❖ نهج البلاغه

- ۱) جلالی، علی (۱۳۹۷)، «فقه اقتصادی اسلام»، تهران: انتشارات رشد
- ۲) جمالی، محمد (۱۴۰۰)، «سلامت روان و اصول زندگی اسلامی»، تهران: انتشارات هاجر
- ۳) حرعاملی، محمد بن حسین (۱۳۸۵)، «وسائل الشیعه»، جلد نهم
- ۴) حسینی، سارا (۱۴۰۱)، «اخلاق در زندگی فردی و اجتماعی»، تهران: انتشارات علمی
- ۵) حلی، مهدی (۱۳۸۵)، «الکافی»، جلد پنجم
- ۶) دشتی، محمد (۱۴۰۶)، «وسائل الشیعه»، جلد چهارم، مؤسسه آل‌البیت
- ۷) رستمی، ناصر (۱۳۹۸)، «اخلاق اسلامی و روابط اجتماعی»، تهران: انتشارات نور
- ۸) رضا، مهدی (۱۴۰۰)، «برکات رزق حلال و تأثیرات آن بر رضایت فردی»، تهران: انتشارات حکمت
- ۹) زارعی، علی (۱۳۹۸)، «تأثیر اخلاق اسلامی بر سلامت روانی»، تهران: انتشارات دنیای کتاب
- ۱۰) زارعی، محمد (۱۴۰۰)، «اسلام و سلامت روان»، تهران: انتشارات نور
- ۱۱) زاهدی، علی (۱۳۹۹)، «تأثیر اخلاق در زندگی فردی»، تهران: انتشارات فرهنگ
- ۱۲) شریعتی، سید محمود (۱۳۹۸)، «اقتصاد اسلامی در قرآن»، تهران: انتشارات علمی
- ۱۳) طباطبائی، سید محمد حسین (۱۳۷۴)، «تفسیر المیزان»، جلد دوم، دارالکتب الاسلامیه، چاپ دوم
- ۱۴) طباطبائی، محمد حسین (۱۳۹۳)، «المیزان فی تفسیر القرآن»، جلد سوم، انتشارات دارالکتب الاسلامیه
- ۱۵) فروغی، مریم (۱۳۹۷)، «اسلام و سلامت روان»، تهران: انتشارات اسلامیه
- ۱۶) قاسمی، ناصر (۱۳۹۷)، «معنویت و روانشناسی اسلام»، تهران: انتشارات اسلامی
- ۱۷) قاضی‌زاده، محمد (۱۴۰۰)، «تفسیر قرآن و اخلاق عملی»، قم: انتشارات امیرکبیر

- ۱۸) قرائتی، محسن (۱۳۹۰)، «تفسیر نور»، جلد سوم، انتشارات بین‌المللی الهدی، چاپ دوم
- ۱۹) کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۹۲)، «اصول کافی»، جلد پنجم، دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم
- ۲۰) مجلسی، محمد باقر (۱۹۸۲)، «بحارالانوار»، جلد هفتاد و هشت، دار احیاء التراث العربی، چاپ سوم
- ۲۱) محمودی، حسین (۱۳۹۸)، «اقتصاد اسلامی و تحولات اجتماعی»، تهران: انتشارات دانشگاهی
- ۲۲) مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۲)، «تفسیر نمونه»، جلد دوم، دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول
- ۲۳) موحد، علی (۱۳۹۷)، «آثار رزق حلال در قرآن»، تهران: انتشارات معرفت
- ۲۴) یوسفزاده، محمد (۱۴۰۰)، «تحلیل اقتصادی اسلام و تأثیر آن بر روابط اجتماعی»، تهران: انتشارات رشد

